

DEDE KORKUTUN YENİ NÜSHASI ÜZERİNE KONU - BAĞLANTILAR - YER - ZAMAN - OKUYUŞ

On The New Copy of Dede Korkut

Theme - Links - Place - Time - Transcription

Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN*

Dil Araştırmaları, Bahar 2019/24: 7-13

Öz: Makalede, Dede Korkut Kitabı'nın, İran'daki Türkmenşahra bölgesinde yeni bulunan nüshasının dil özellikleri üzerinde durulmuştur. Nüshanın nerede ve ne zaman yazıldığı, dil özelliklerine dayanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Ulaşılan sonuca göre yeni nüsha, 17-18. yüzyıllarda Güney Azerbaycan bölgesinde yazılmıştır. Bu sonuca göre metnin nasıl okunması gerektiği de maddeler hâlinde açıklanmıştır. Makalede, yeni nüshayla ilgili bazı eski bağlantılar da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, yeni nüsha, dil özellikleri, nüshanın yeri, nüshanın zamanı.

Abstract: In this article the linguistic characteristics of the newly found Dede Korkut copy are studied. The new copy has been found at Türkmenşahra region in Iran. The written place and time of the manuscript is analyzed in the light of the linguistic characteristics of the copy. Because of its characteristics, it is decided that the manuscript had been written in South Azerbaijan in the 17th or 18th centuries. The method of transcription is also explained depending on this conclusion. Some old links with the new-found manuscript are also evaluated in the article.

Keywords: The Book of Dede Korkut, new manuscript, linguistic characteristics, place of the manuscript, time of the manuscript.

Konu

Konu, 25-27 Nisan 2019 tarihlerinde Bayburt Üniversitesinde düzenlenen “Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu”nda Metin Ekici tarafından sunulan bildiri de ilk kez tanıtılan Dede Korkut’un yeni nüshasıdır.

27 Nisan 2019 tarihli Karar gazetesinde konu, “Dede Korkut’un 3. nüshası bulundu, kayıp 13. destan da ortaya çıktı” başlığıyla verilmiştir. Gazeteye konuşan Metin Ekici, (Kazakistan’ın Mangışlak bölgesinde) “tanıştığımız dostlarımız Dede Korkut nüshalarının ellerinde olduğunu söylediler. 61 sayfalık bir dosya olarak bana verdiler. Bu dosyanın içerisinde 13. Dede Korkut anlatması olarak adlandırdığımız Salurkazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi de var. Geri kalan kısmı ise Dede Korkut’un soylamalarından ibaret.” dedi. Gazetede ki habere göre Ekici “metnin 14-16. yüzyıl arasında yazıya geçirildiğini tahmin ettiklerini” de söyledi.

Bayburt’taki bildiri sırasında Metin Ekici’nin ekrana yansıttığı bildiriye ve yazmaya ait bazı sayfalar birkaç gün içinde sosyal medyada yayıldı.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Ankara/TÜRKİYE, bercilasun@gmail.com. Gönderim Tarihi: 02.03.2019 / Kabul Tarihi: 05.04.2019

İran'daki Yol Press gazetesinin bir haberinde de yeni nüshanın Karadağ'da bulunduğu açıklandı.

23 Mayıs 2019'da Abdurrahman Deveci, Cihangir Kızılözen ve beş kişiyle sosyal medyada bir açıklama yaparak 3. nüshanın orijinalinin, İran'ın Türkmensahra bölgesinde yaşayan Türkmen aydını Velimuhammet Hoca'nın elinde bulunduğunu belirtti. Açıklamada Velimuhammet Hoca'nın ve yazmaya ait üç sayfanın resmi de bulunmaktadır.

Bağlantılar

Bu yazının konusu, yazmanın bulunuşuyla ilgili iddialar değildir. Bu vesileyle sosyal medyaya yayılan yazmaya ait beş altı sayfalık metne dayanarak yeni nüshanın yerini, tarihini ve dil özelliklerini tespit etmeye çalışmaktır. Ancak bunlara geçmeden önce yazmanın diğer Oğuznamelerde bulunan bağlantılarıyla ilgili bazı bilgileri de vermek istiyorum.¹

1. Dede Korkut'un *Şecere-i Terâkime*'de yer alan ünlü şiirindeki bir dörtlükte Salur Kazan'ın ejderha ile (yılanla) mücadelesine gönderme vardır:

*Kök asmândın inip keldi tinin yılan
Her âdemni yutar irdi körgen zamân
Salur Kazan başın kesti bermey amân
Alplar Bigler kören bar mu Kazan kibi?* (Kargı Ölmez 1996: 209).

2. "Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy"daki Salur Kazan'ın soylamasında da ejderhayı öldürmeye gönderme vardır:

*Yidi başlı ejderhaya yetüp vardum
Heybetinden sol gözüm yaşardı
Hey gözüm nâmerd gözüm muhannet gözüm
Bir yilandan ne var ki qorhduñ didüm
Anda dađı erem bigem diyü öginmedüm* (Ergin 1989: 237).

3. Yeni nüshanın 48. sayfasında Salur Kazan'ın bir soylaması var: *On min yağı geldüğini eşidende kol götürüb ak otak içinde evine (?) girdüm; iğirmi min yağı geldi dëyende yërumden irinmedüm (?); otuz min yağı geldi dëyende...*²

Aynı soylama bazı değişikliklerle iki yerde daha vardır. 1) Dede Korkut Kitabı'nın 11. boyunda:

*iñ biñ erden yađı gördüm-ise öyünüm didüm
Yiđirmi biñ er yağı gördüm-ise yıylamadum
Otuz biñ er yađı gördüm-ise ona saydum...*³ (Ergin 1989: 236)

1 Metin Ekici'nin bildirisi henüz yayımlanmadığı için bunlardan söz edip etmediğini bilmiyorum.

2 Sonraki sayfa sosyal medyada yok.

3 Soylama yüz bin ere kadar devam eder.

2) Topkapı Sarayı Oğuznamesinde: *Biñ eren gördüğümde ben Kazan bıyık burdum, beş biñ eren gördüğümde ben Kazan busanmadum, on biñ eren gördüğümde oyunum demedüm, yigirmi biñ eren gördüğümde yerinmedüm, otuz biñ eren gördüğümde utanmadum...*⁴ (Kaçalın 2017: 788).

4. Bayburt'taki bildirisinde Metin Ekici, yeni nüshayı tanıtmış, "Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi" hikâyesinin de ana çizgilerini -metinden bazı alıntılar da yaparak- vermiştir. Buna göre ejderhayla karşılaştığı zaman Salur Kazan'ın arkasında Lala Kılbaş durmakta ve Kazan ona danışmaktadır.

Reşideddin Oğuznamesi'nin, Karahanlıların efsanevi tarihinin ilk dönemlerini anlatan bölümünde ejderha ile mücadeleye giden kahramanın yanında da Kulbaş vardır (Togan 1972: 64-67). Burada kahramanın adı Kori Tekin'dir. Çok farklı olmakla birlikte iki hikâyede ejderha ve kahramanın yardımcısı Kulbaş / Kılbaş⁵ ortaktır. Yeni nüsha yayımlanınca iki hikâyeyi ayrıntılı olarak karşılaştırmak mümkün olacaktır.

5. Yeni nüshada Dede Korkut, kırk şakirde nasihat ediyor. Önceki iki nüshada ve Topkapı Sarayı Oğuznamesi'nde "kırk şakird" kavramı yoktur. Fakat başka bir yazmada "kırk dânişmend" kavramı vardır (Kaçalın 2017: 212-213).

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Yazma I/261. sy.'de kayıtlı olan söz konusu yazma 2017'de Mustafa Kaçalın tarafından tıpkıbasımıyla birlikte yayımlanmıştır. Aslında üçüncü nüsha olarak 22 sayfalık bu yazmayı düşünmemiz gerekir. Yazmada mukaddime ve "El-Hikâyetü'l-Evvel" başlığı altında Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunun başlangıç kısmı (8 sayfa) vardır. Türk Tarih Kurumu yazmasının mukaddimesinde ayrıca, dört türlü kadın bölümünden önce 42 satırlık (3 sayfadan biraz fazla) ilave vardır.

Yer (coğrafya)

Yeni nüshanın Kuzey-Doğu Türkçesine ait olmadığı, Güney-Batı Türkçesine ait olduğu açıktır. Bu, *vêr-* ve *var-* fiillerinin *v*'li oluşundan, zamir *n*'sinin varlığından (*kudretinden, haddinde, karşısına*), *-An* sıfat-fiil ekinin *g*'siz olmasından (*basan, kesen, uran, alan*) ve *-AndA* zarf-fiil ekinin *g*'siz olmasından (*çekilende, çalınanda, bezenende*) bellidir. Metin Güney-Batı Türkçesine ait olduğuna göre ya Osmanlı sahasına, ya Azerbaycan sahasına ait olacaktır. Metne dikkatle bakılınca Osmanlı sahasına değil, Azerbaycan sahasına ait olduğu anlaşılmaktadır. Bunun delilleri şunlardır:

1. Teklik birinci şahıs zamirinin *m*'li olması: *men, mana, menüm.*
2. *Gibi* edatının *m*'li olması: *kimi.*
3. *Bin* kelimesinin *m*'li olması: *min.*
4. *Yiğit* kelimesinin *y*'siz olması: *igid.*
5. *Tut-* fiilinin dal ile yazılmış olması: *dutsa.*
6. *Dökül-* ve *dik-* fiillerinin *te* ile yazılmış olması: *tökülüb, tikdi.*
7. Ünlüyle biten kelimedeki yüklem hâli ekinin *+nı* olması: *ejdehânu* "ejderhayı".

4 Soylama yüz bin erene kadar devam eder.

5 "Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy"da bu kahramanın adı Eylük Koca oğlu Sarı Kulmaş'tır (Ergin 1989: 97).

Zaman

Metnin zamanını anlamak için 16. yüzyılda istinsah edilmiş olan önceki Dede Korkut nüshalarıyla ve bugünkü Azerbaycan Türkçesiyle karşılaştırmalar yapmak gerekir. Yaptığım karşılaştırma sonunda önceki nüshalarda bulunmayan, fakat bugünkü Azerbaycan Türkçesine ait olan özellikler tespit ettim. Bu özellikler yeni nüshanın 17. yüzyıldan önceye ait olamayacağını gösterir. Metin muhtemelen 17-18. yüzyıllara,⁶ yani son dönem Azerbaycan Türkçesine aittir.

Karşılaştırma sonunda tespit ettiğim özellikler şunlardır:

1. Damak n'si⁷ diş n'sine dönmüştür. Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde de damak n'si yoktur.

Metindeki değişim, diş n'sinin birçok yerde nun-kef ile yazılmasından anlaşılmalıdır: *içün, çekübeñ doğsun, sağdan, soldan, varan, basan, kesen, ayağındañ, vèrgilen, atadañ*.

Bu bir "aşırı düzeltim" (hypercorrection),⁸ doğru sanarak düzeltme örneğidir. İnsanlar kendi dillerinde diş n'sine dönmüş olan damak n'sinin hâlâ nun-kef ile yazıldığını görünce "Demek ki diş n'si nun-kef ile yazılıyor." diye düşünerek diş n'lerini nun-kef ile yazmışlardır. Aşırı düzeltim olayında işlem bazen tersine döndüğü için nun-kef ile yazılması gereken *min* "bin" kelimesi ise metinde nun ile yazılmıştır.

2. Ünlüyle biten *ejdehâ* kelimesinde yüklem hâli eki *-nı*'dir: *ejdehâni* "ejderhayı". Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde de ünlüyle biten kelimelerde ek *-nı*'dir: *almanı, atanı* (Kartallıoğlu - Yıldırım 2007: 195). Dede Korkut'un önceki nüshalarında yüklem hâli eki ise ünlüden sonra *+(y)ı*'dir: *delü-yi* (Ergin 1963: 449).

3. *Gibi* edatı, bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi *m*'lidir: *kimi*. Önceki nüshalarda bu kelime *kibi*'dir (Ergin 1963: 202).

4. *Yiğit, yıldırım, yirmi, yücel-* kelimeleri *y*'sizdir: *igid, ildırım, iğirmi, ucalubdur*. Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde *y*'siz olan *il, ildırım, ilan, igid, it-, itir-, uca* gibi kelimeler (Kartallıoğlu - Yıldırım 2007: 182), önceki Dede Korkut nüshalarında *y*'lidir: *yıl, yılan, yıldırım, yigıt, yit-, yitür-, yigirmi, yüce* (Ergin 1963: indeks).

5. *Yedi* kelimesi genellikle şeddeli yazılmıştır; yani bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi çift *y*'lidir: *yèddilerden, yèddi*. Önceki nüshalarda kelime tek *y* ile yazılır: *yidi* (Ergin 1963: 331).

6. *Karşı* kelimesi bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi (*garşı*) küçük ünlü uyumuna girmiştir: *karşısına, karşıladı*. Önceki nüshalarda bu kelimeler *karşu, karşula-* biçimindedir (Ergin 1963: 173).

7. *Tut-* fiili *d-* ile yazılmıştır: *dutsa*.

8. *-mak* ve *-duk* eklerinin uyum dışı örnekleri vardır: *görmak, tükenmak, geldiği*. Dede Korkut Kitabının önceki nüshalarında bu ekler uyumludur. *Görmağ, tükenmağ,*

6 Yazmanın diğer nüshalardan daha yeni olması onun önemini azaltmaz. 13. boy ve farklı soylamalar başlı başına bir önem arz ettiği gibi bu destani hikâyelerin son yüzyıllara dek gelmiş olması da önemlidir.

7 Damak n'si için yaygın olarak "nazal n" terimi kullanılmaktadır. Nazal n terimi bu sesin, diş n'sinden farklı olduğunu göstermez. Çünkü diş n'si de nazaldır. İki sesi farklılaştıran çıkış yerleridir; bu sebeple "damak n'si" terimini kullanıyorum.

8 Terimi bana haber veren Leyla Karahan'dır.

gelduĥ gibi uyumsuz örnekler bugünkü Güney Azerbaycan ve Doĥu Anadolu sahalarında görölr.

9. Teklik birinci şahıs emir eki, bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduĥu gibi (Kartallioĥlu - Yıldırım 2007:208) *-im*'dir: *Mana ruĥsat vèrgilen, gèdim Gazan'un karĥısına*. Önceki nüshalarda bu ek *-AyIn* veya *-AyIm*'dir (Ergin 1963: 464).

10. Teklik ikinci şahıs emir çekiminde *-gilen* pekiştiricisi vardır: *vèrgilen*. Önceki nüshalarda sadece *-Gil* bulunmaktaydı (Ergin 1963: 464). *-gilen* biçimi özellikle Güney Azerbaycan'da görölr: *Buyurgilen göz üstünde yerin var* (Şehriyar'dan. Ergin 1971: 32).

Yer ve Zamanla İlgili Sonuç

Yukarıdaki maddelerden üçü, Dede Korkut'un yeni nüshasının Güney Azerbaycan sahasına ait olduĥunu gösterir. 7. maddedeki *tut-* fiili Kuzey Azerbaycan'da *t-*'li, Güney'de *d-*'lidir (Gedikli 1990: 337). 8. maddede görölen uyum dıĥı örnekler (*görmak, tükenmak, gelduĥı*) Güney Azerbaycan aĥızlarına ait bir özelliktir. Ergin, Şehriyar'da geöen *gèdaĥ* ve *gelduĥ* kelimelerini açıklarken "kalınlaĥtırma" özelliĥinin Tebriz aĥzına ait olduĥunu söyler (Ergin 1971: 159, 180). Kuzey ve Güney Azerbaycan'da *-ginen, -ginan* pekiştiricisi bulunmakla birlikte *-gilen* biçimi (10. madde) Şehriyar'da görölmektedir. Bu kullanım da yeni nüshayı Güney Azerbaycan'a yerleĥtirmemizi gerektirir.

Sonuç olarak Dede Korkut'un yeni nüshası, 17-18. yüzyıllar Güney Azerbaycan coĥrafyasına aittir.

Okuyuş

Dede Korkut'un yeni nüshasını okuyup yayımlayacak olan(lar)ın yukarıda belirlediĥim zaman ve coĥrafyayı dikkate almaları gerekir. Metin 17-18. yüzyıl Güney Azerbaycan Türkçesine göre okunmalıdır.⁹ Metnin nasıl okunması gerektiĥine dair bazı hususları maddeler hâlinde yazıyorum:

1. Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde bulunan kapalı e'li (*e'*li) kelimeler bu metinde de kapalı e ile okunmalıdır: *vèr-, gèn* "geniĥ", *yèlken, yèr, yèddi, èl, èt-, èlçi, dè-, gèt-, bèl, èĥit-, geöe, kèç-*.

2. Eski Türkçede ve bugünkü biröok Türk lehçesinde görölen damak n'li kelimeler, nun-kef'le yazılmıĥ olsa da *n* ile okunmalıdır: *könül, min* "bin", *bulutun*, (senin) *avın*. Aĥır düzeltim sebebiyle nun-kef'le yazılan kelimeler de *n* ile okunmalıdır: *içün, çeküben, saĥdan, soldan, basan, kesen, içersen* "içersin", *vèrgilen*.

3. İnce sıradan kelimelerin baĥındaki kef'ler bugünkü Azerbaycan Türkçesine göre okunmalıdır: *gør-, gel-, gözèl, gerek, göz, gün, gèt-, geöe*; fakat *könül, köks* "gögüs", *kimi* "gibi", *kèç-, kes-, köç-*.¹⁰

9 Transkripsiyon, metni bulunduĥu zaman ve coĥrafyanın telaffuzuna göre okumak demektir. Bu sebeple ben, Türklerce telaffuz edilmeyen Arapçaya mahsus ayın, zel, dat gibi harfler için iĥaretler kullanmıyorum.

10 Türkiye Türkçesinde *g-*'li olan *gönül, gögüs, gibi, geöç-, göç-* kelimeleri Azerbaycan Türkçesinde *k-*'lidir.

4. İnce sıradan kelimelerin başında bulunan *t-d* seslerini metindeki yazılışlarına göre okunmalıdır: *tiken-*, *tökül-*, *tik-*; fakat *dut*¹¹, *dê-*, *düş-*, *deri*.

5. Kelime başında kaf'la yazılan kelimeler bugünkü Azerbaycan Türkçesinde art damak g'si ile okunmaktadır. Yeni nüshada da bu kelimelerin ğ'lı olması gerektiği düşünülebilir. Ancak *Gazan* "Salur Kazan" ve *gazavat* kelimelerinin gayın ile yazılmış olması bu metinde k-/ğ- ayrımının yapıldığını düşündürüyor. Bu sebeple bu örneklerin art damak k'si ile okunması uygundur: *koç*, *kudretinden*, *kurban*, *kılalun*, *Korkud*, *kalın*, *kılıc*, *koyulmasa*, *kolanına*, *karşı*, *kaynaşa*, *kadansa*...

6. Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde y'li olan ince sıradan kelimeler içindeki ve sonundaki kef harfi ğ okunmalıdır: *ileğünde*,¹² *seğirdiben*, *ekmeğine*, *tepdüğünde*, *geldüğünü*, *göğçek*, *göğ*.

7. *Yiğit*, *polat*, *kılıç* kelimeleri bugünkü Azerbaycan Türkçesine uygun olarak -d'li, -c'li okunmalıdır:¹³ *polad*, *igid*, *kılıc*. İlk iki kelime zaten metinde de dal ile yazılmıştır.

8. Düzenli olarak be ile yazılan zarf-fiil eki -*Ub*, bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi -*b* ile okunmalıdır: *açub*, *tepüb*, *alub*, *çıkub*, *götürüb*, *ucalubdur*, *ölübür*.

9. Düzenli olarak vav ile yazılan ekler yuvarlak okunmalıdır. Güney Azerbaycan ağızlarında da bu eklerin yuvarlak biçimleri yaygındır.

-*dur*- ettirgen çatı eki: *endür-*, *yağdur-*.

Teklik birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri: *pâdişâhum*, *yêrümnden*, (senin) *gazavâtun*, (senin) *yêrün*.

İlgi hâli eki: *menüm*, *kılıcun*, *Budağun*, *sâyebânun*, *Ali'nün*.

Bilinen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki: *saldum*, *êtdüm*, *gêtmişdüm*.

-*Ub(AnI)* zarf-fiil eki ve -*ubdur* geçmiş zaman eki: *gürüldeyüb*, *çıkub*, *açubanı*, *çekübeni*,¹⁴ *çıkubanı*, *ayrılıbdur*, *ucalubdur*, *kêçübdür*.

10. Düzenli olarak ye ile yazılan ekler düz okunmalıdır. Bazı Güney Azerbaycan ağızlarında bu eklerin düz biçimleri -çoğunlukla incelmış olarak- kullanılmaktadır.

İsimden isim yapan -*II* eki: *yüzli*, *otlı*, *sünbüllü*, *gözli*, *donlu*.

Teklik üçüncü şahıs iyelik eki: *güni*, *delüsi*, *görki*, *emmüsini*, *boynın* (uran), *gelduğı*, *ayrıldıku*, *ucında*, *üstinde*.

Teklik üçüncü şahıs bilinen geçmiş zaman eki: *öldi*, *düşdi*, *oldı*, *kurdi*.

11. Vav'la yazılan *demür*, *delü*, *sekü* "seki" kelimeleri de metnin yazıldığı dönemde henüz uyuma girmemiş görünüyor. Bunlar da yuvarlak okunmalı.

12. Zamir kökenli teklik birinci ve ikinci şahıs ekleri, bugünkü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi geniş ünlüyle okunmalı. *Öldürürem*, *doğraram*, *içersen*.

11 Türkiye Türkçesinde *d*-li olan *dökül-*, *dik-* kelimeleri Azerbaycan Türkçesinde *t*-lidir. *Dut-* fiili ise Kuzey Azerbaycan'da *t*-li, Güney'de *d*-lidir.

12 Metinde kelimenin vav'lı biçimi de vardır: *ilevünde*. Demek ki Güney Azerbaycan ağızlarına mahsus *g > v* değişmesi bu metnin yazıldığı dönemde başlamıştır. *Ilevünde* örneği, bu kelimelerdeki -ğ-'nin henüz -v-'ye dönmediğini gösterir.

13 Kelime sonunda *b*, *c*, *d*, *g* seslerinin bulunmaması kuralı, Türkiye Türkçesi ve bazı lehçeler için geçerlidir. Eski Türkçede, Azerbaycan ve Özbek Türkçelerinde kelime sonunda *b*, (*c*), *d*, *g* bulunabilir.

14 Vav'sız yazılan bir iki örnek vardır: *esibeni*, *seğirdiben*.

* * *

Makaleyi Dede Korkut'un yeni nüshadaki öğüdü ve öğüdün yorumuyla bitirelim. Böylece metnin okunuşuna dair çok küçük bir örnek de vermiş olalım:

Dedem Korkud kırh şâkirde dër nasîhat: Alplar duâ kılalun civanmerdleri görmağ- için.

Bu soyda Dede'nün müddeâsı budur ki her kim, belki her nesne öz haddinde ve kemâlinde olsa yahşıdır. Ehl-i istîdâdı kemâl tahsîline terğîb édüb mev'iza éyler.¹⁵

Kaynaklar

- Ergin, Muharrem (1963), *Dede Korkut Kitabı II - İndeks-Gramer*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1971), *Azeri Türkçesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1989), *Dede Korkut Kitabı I - Giriş-Metin-Faksimile*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gedikli, Yusuf (1990), *Şehriyar ve Bütün Türkçe Şiirleri*, İstanbul.
- Kaçalin, Mustafa S. (2017), *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kargı Ölmez, Zuhâl (1996), *Ebulgazi Bahadır Han - Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Ankara, Simurg Yayınları.
- Kartallıoğlu, Yavuz - Yıldırım, Hüseyin (2007), "Azerbaycan Türkçesi", Türk Lehçeleri Grameri (Editör: Ahmet B. Ercilasun), Ankara, Akçağ Yayınları.
- Togan, Zeki Velidî (1972), *Oğuz Destanı - Reşideddin Oğuznâmesi, tercüme ve tahlili*, İstanbul.

15 Bu paragraf kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Dede Korkut'un soylaması hakkında müstensih'in yorumudur.